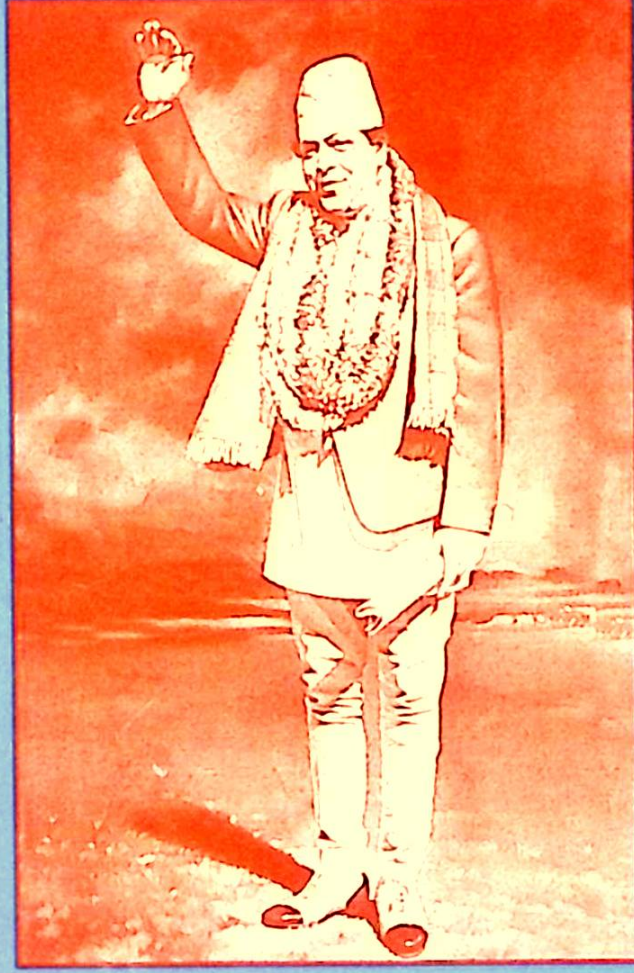

श्री ५ त्रिभुवनको राज्यारोहण

प्रा. दिनेशराज पन्त

पृथ्वीप्रतिष्ठान

श्री ५ त्रिभुवनको राज्यारोहण

प्रा. दिनेशराज पन्त

पृथ्वीप्रतिष्ठान

प्रकाशक-

पृथ्वीप्रतिष्ठान

सानेपा, ललितपुर

फोन नं. ५५३००२०

प्रकाशनमिति-

वि.सं. २०६२ आषाढ १७ गते शुक्रवार

(श्री ५ त्रिभुवनवीरविक्रम शाहको १०० औं जन्मजयन्ती)

१००० प्रति प्रकाशित

मूल्य- रु. २५/-

कम्प्युटर सेटिङ-

पायोनियर कन्सेप्ट एण्ड प्रिन्टर्स

त्रिपुरेश्वर, काठमाडौं, फोन नं. ४२६३७४२

मुद्रक -

सेवा प्रिन्टिङ प्रेस

टेकू, मिलनमार्ग, फोन नं. ४२४६५५७

उद्गार

नेपालमा राजा र प्रजाको सम्बन्ध अनादिकालदेखि रहिआएको छ । “प्रजा मोटा भया दरबार बलियो रहन्छ” भन्ने उद्गार (दिव्योपदेश) निकाल्ने नेपाल राष्ट्रका निर्माता श्री ५ बडामहाराजाधिराज पृथ्वीनारायण शाहले नेपाललाई एउटै जगमा उभ्याइबक्स्यो भने मौसूफकै कुलमा आजभन्दा शयवर्षअघि पैदा होइबक्सेका श्री ५ त्रिभुवनले विश्वमा बदलिँदै आएको युगसुहाउँदो शासनव्यवस्था प्रजातन्त्रको नेपालमा स्थापना गरिबक्स्यो ।

बडामहाराजाधिराजबाट नेपालको एकीकरण हुँदा नियानिसाफलाई सर्वोपरि राखेर काम गर्दा सबै राजारजौटाको समेत चित्त बुझेको हुँदा आज हामीले नेपालको यो विशाल रूप देख्न पाएका छौं । जसको जुन धर्म, संस्कृति, रीतिस्थिति, चालचलन, चाडपर्वहरू छन्, तिनलाई यथावत् रहन दिई केवल नेपालीहरूको एकताको माला उन्दै हिँडिबक्सेकोले मौसूफबाट सफलता हासिल गरिबक्सेको ठानिन्छ । अतः राजाबाट जनचाहनाको कदर र जनताबाट राजाप्रतिको अगाध श्रद्धा, सम्मान अटूट रूपमा रहेको पाइन्छ ।

हाम्रो हिन्दूपरम्परामा आदर्श राजाको उदाहरण दिनुपर्दा राजा रामचन्द्रलाई सम्भन्न पुग्दछौं; रामराज्यको परिकल्पना गर्दछौं अर्थात् उत्कृष्ट सुशासनपद्धतिको स्मरण हुन्छ, यसरी राजा र प्रजाको सम्बन्ध अन्योन्याश्रित रहेको तथ्य धर्मसंस्कृतिले नै बताउँछ । यहाँ एउटा उल्लेखनीय कुरा पनि प्रस्तुत गर्दछु - प्राचीनकालमा मानवजातिको सृष्टि भएपछि समुदायमा अराजकता पैदा भयो र अनियन्त्रित अवस्था देखेर भगवान्ले अष्टदिक्पालको अंशबाट राजाको सृष्टि गरेका हुन् भन्ने कुरा धर्मग्रन्थहरू बताउँछन् ।

जनभावनाको कदर गरी प्रजातान्त्रिक शासनपद्धतिका अगुवा होइबक्सने राजा त्रिभुवनको आज शतवार्षिकी जन्मजयन्तीसमारोह श्रद्धाका साथ मनाइराखेका छौं । आजको यस पवित्र घडीमा राजा त्रिभुवनप्रति श्रद्धासुमन चढाउनु नै प्रजातन्त्रप्रतिको आस्था हो, किनभने नेपालमा प्रजातन्त्र भन्नेबित्तिकै श्री ५ त्रिभुवनको स्मरण भइहाल्छ,

प्रजातन्त्र र राजा त्रिभुवनको नाम एकअर्काकै पूरक हुन् । राष्ट्रपिता स्वर्गीय श्री ५ त्रिभुवन र नेपालको प्रजातन्त्रलाई अलग राख्न सकिँदैन र दुवैको अन्योन्याश्रित सम्बन्ध छ । कतिपय मुलुकहरूमा प्रजातन्त्र ल्याउनका लागि धेरै मिहिनेत गर्नुपरेको कुरा हामीले सुनेका छौं । हाम्रो यहाँको प्रजातन्त्र राजा र जनता मिलेर ल्याएको प्रजातन्त्र हो । यसले दुवैको भलो गर्ने र प्रजातन्त्रप्रतिको आस्थामा दुवैको उन्नति देखिन्छ ।

आज नेपाली मात्रको चाहना “शान्ति” भएकोले हामी सबैले तन, मन, वचनद्वारा यस मुलुकमा शान्ति, सुशासन कायम गराउन सके मात्र श्री ५ त्रिभुवनप्रति सच्चा श्रद्धाञ्जलि हुनेछ, प्रजातन्त्रप्रतिको आस्था रहनेछ, अनि “मेरा साना दुःखले आज्याको मुलुक होइन” भन्ने दिव्योपदेशको मर्यादा रहनेछ । यति भन्दै आजको यस पुण्यतिथिमा पृथ्वीप्रतिष्ठान एवं आफ्नोतर्फबाट राष्ट्रपिता स्वर्गीय श्री ५ त्रिभुवनमा श्रद्धाञ्जलि अर्पण गर्दछु ।

यस पवित्र अवसरमा श्री ५ त्रिभुवनको राज्यारोहणनामक पुस्तिका प्रतिष्ठानको तर्फबाट प्रकाशनमा ल्याइएको छ । यस पुस्तिकाका रचयिता प्रा. दिनेशराज पन्तलाई यस अवसरमा धन्यवाद छ ।

२०६२।३।१७

श्रीमती कमल शाह

अध्यक्ष

पृथ्वीप्रतिष्ठान

मन्तव्य

पृथ्वीप्रतिष्ठान २०५५ साल पौष ९ गते स्थापना भई प्रतिष्ठानको उद्देश्यअनुरूप प्रत्येक वर्ष पौष २७ गते पृथ्वीजयन्तीसमारोह मनाई विशिष्ट विद्वान् श्रीनयराज पन्त, श्रीपुष्पभक्त मल्ल, श्रीविनोदप्रसाद धितालज्यूलाई सम्मानपत्र र दोसल्ला ओढाई सम्मान गरिनुको साथै एस.पी. आशाको बडामहाराजाधिराज पृथ्वीनारायण शाहसम्बन्धी उपन्यास र देवीलाल श्रेष्ठद्वारा लिखित श्री ५ त्रिभुवननामक पटकथा तथा संवाद प्रकाश गरियो । यी दुवै पुस्तकको तात्कालिक राजपरिषद्का सभापति केशरजङ्ग रायमाझीज्यूबाट लोकार्पण गरिएको थियो ।

प्रतिष्ठानका उपाध्यक्ष विद्वान् इतिहासकार प्रा. दिनेशराज पन्तज्यूबाट लिखित श्री ५ त्रिभुवनको राज्यारोहणनामक यो सानो पुस्तिका राष्ट्रपिता श्री ५ त्रिभुवनवीरविक्रम शाहको शतवार्षिक जन्मजयन्तीको उपलक्ष्यमा प्रकाश गरिएको छ ।

२०६२।३।१७

राममान प्रधान
महासचिव
पृथ्वीप्रतिष्ठान

वक्तव्य

श्री ५ त्रिभुवनस्मारकसमितिबाट आफ्नो स्वर्णजयन्ती मनाउने उपलक्ष्यमा एउटा स्मारिका प्रकाश गर्ने विचारले श्री ५ त्रिभुवनसम्बन्धी एउटा लेख दिने अनुरोध गरी मकहाँ पत्र आयो । त्यसपछि श्री ५ त्रिभुवनको बारेमा केही लेख्ने विचार गर्दै जाँदा श्री ५ त्रिभुवनको राज्यारोहणको मितिमा निकै भ्रम फैलिएको देखियो । त्यसैले त्यसवारेमा अनुसन्धान गरी एउटा अनुसन्धानात्मक लेख मैले तयार पारें र सो लेख त्यस समितिमा बुझाएँ । लेख बुझाइसकेपछि पनि त्यससम्बन्धी अनुसन्धान मैले जारी राखेकै थिएँ । वि.सं. २०६१ चैत्रमा प्रकाशित श्री ५ त्रिभुवनस्मारकसमिति-स्वर्णजयन्तीस्मारिका २०६१ का ८४-८८ पृष्ठमा सो लेख छापियो पनि । तर आफूले प्रूफ हेर्ने अनुकूल नपरेकोले पनि होला त्यसमा केही अशुद्धि रहन गए । यसैगरी पछि आफूले खोजेको प्रमाण पनि त्यसमा समावेश गर्न सकिएन । यस्तै अवस्थामा पृथ्वीप्रतिष्ठानबाट श्री ५ त्रिभुवनको जन्म भएको १०० वर्ष पुगेको उपलक्ष्यमा केही कुरा प्रकाशमा ल्याउने भन्ने सल्लाह हुँदा सोही लेखलाई परिमार्जित रूपमा प्रकाश गर्ने सल्लाह भयो र सबैको सल्लाहअनुसार यो यस रूपमा बाहिर आउँदैछ । यसको लागि पृथ्वीप्रतिष्ठानका अध्यक्ष सम्माननीया श्रीमती कमल शाहज्यू लगायत पृथ्वीप्रतिष्ठानका सम्पूर्ण पदाधिकारीज्यूहरू प्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । यो पुस्तिका प्रकाशन गर्दा विशेष सहयोग गर्ने महासचिव श्रीराममान प्रधानज्यू तथा सदस्य श्रीविश्वनाथ रूपाखेतीज्यू प्रति धन्यवाद अर्पण गर्दछु । मैले तयार गरेको यस लेखको नीरक्षीरविवेकी विद्वान्हरूबाट यथोचित मूल्याङ्कन हुनेछ भन्ने आशा गर्दै आफ्नो सानो वक्तव्य यहीं टुङ्ग्याउँछु ।

वि.सं. २०६२ आषाढ ८ गते बुधवार

- दिनेशराज पन्त

श्री ५ त्रिभुवनवीरविक्रम शाहको राज्यारोहणको तिथिमितिसम्बन्धमा जिज्ञासा राखी मैले वि.सं. २०२७ मा काठमाडौँबाट त्रिभुवनस्मारकसमितिद्वारा छापिएको श्री ५ त्रिभुवन-स्मृतिग्रन्थ पल्टाएँ । सो ग्रन्थ पल्टाउँदै जाँदा श्री ५ त्रिभुवनको राज्यारोहणको मिति त्यस पुस्तकमा छापिएका विभिन्न लेखमा फरक-फरक देखिए । त्यसैले त्यस विषयमा कलम चलाउनु नै उपयुक्त होला भन्ने लाग्यो र म त्यसै गर्दैछु ।

त्रिभुवनका जीवनलाई पनि दैवी चक्रले अनौठो मोड दियो । वि.सं. १९६८ पौषमा नै मौसूफ पितृस्नेहबाट वंचित भइबक्सेर राज्यको भार मौसूफका कोमल काँधमा आइपुग्यो ।

(अफ्ना वेगम शेखको श्री ५ त्रिभुवन : एक झलक भन्ने निबन्ध, श्री ५ त्रिभुवन-स्मृतिग्रन्थको ३ पृ.)

वि.सं. १९६८ पौषमा श्री ५ त्रिभुवनको राज्यारोहण भयो भनेर यहाँ लेखिएको छ ।

राजनीतिक कुटिलताले गर्दा श्री ५ महाराजाधिराज पृथ्वीवीरविक्रम शाहदेवको असामयिक निधन भएकाले पाँच वर्षका श्री ५ युवराजाधिराज त्रिभुवनलाई नै राजगद्दीमा आसीन भइबक्सनुपुग्यो । राज्यारोहणको यो शुभ दिन संवत् १९६८ मार्ग २० गते थियो ।

(कुँवरकान्त चौधरीको क्रान्तिकारी सम्राट् श्री ५ त्रिभुवन भन्ने निबन्ध, श्री ५ त्रिभुवन-स्मृतिग्रन्थको २६ पृ.)

वि.सं. १९६८ मार्ग २० गते श्री ५ त्रिभुवनको राज्यारोहण भयो भनेर यहाँ लेखिएको छ ।

पाँच वर्षको शिशुअवस्थामा नै नेपाल माताले श्री ५ त्रिभुवनलाई राजमुकुट पहिराइन् । आफ्ना बुबाज्यू श्री ५ पृथ्वीवीरविक्रमको १९६८ साल पौष कृष्ण

षष्ठीका रातमा देहान्त हुँदा पितृस्नेह र मायाबाट वञ्चित भई नेपाल माताको क्रन्दन सुन्नुपरेको थियो ।

(नित्यराज पाण्डेको अनुपम राजा श्री ५ त्रिभुवन भन्ने निबन्ध, श्री ५ त्रिभुवन-स्मृतिग्रन्थको २५० पृ.)

वि.सं. १९६८ पौषकृष्ण षष्ठीको रातमा श्री ५ पृथ्वीवीरविक्रमको मृत्यु भएपछि श्री ५ त्रिभुवनको राज्यारोहण भयो भनेर यहाँ लेखिएको छ ।

श्री ५ त्रिभुवन साढे पाँच वर्षको होइबक्सँदा श्री ५ पृथ्वीवीरविक्रम शाहदेवको १९६८ साल पौष २६ गते तदनुसार ११ दिसम्बर, १९११ ई.- मा देहान्त भयो र मौसूफ गद्दीमा राज होइबक्स्यो ।

(रामस्वरूपप्रसाद बी.ए. को त्यागी राजा श्री ५ त्रिभुवन भन्ने निबन्ध, श्री ५ त्रिभुवन-स्मृतिग्रन्थको ४०१ पृ.)

वि.सं. १९६८ पौष २६ गते श्री ५ पृथ्वीवीरविक्रमको मृत्यु भएपछि श्री ५ त्रिभुवनको राज्यारोहण भयो भनेर यहाँ लेखिएको छ ।

१९६८ पूस २६ गते- श्री ५ पृथ्वीवीरविक्रम शाहदेवको स्वर्गारोहण,
श्री ५ त्रिभुवनको राज्यारोहण ।

(महत्त्वपूर्ण केही तिथिमिति, श्री ५ त्रिभुवन-स्मृतिग्रन्थको ७२१ पृ.)

वि.सं. १९६८ पौष २६ गते श्री ५ त्रिभुवनको राज्यारोहण भयो भनेर यहाँ लेखिएको छ ।

यसरी एउटै ग्रन्थमा श्री ५ त्रिभुवनको राज्यारोहणको मिति फरक-फरक देखिएकोले यसको निर्णयको लागि तात्कालिक प्रामाणिक सामग्रीतिर ध्यान दिऔँ ।

श्री ५ पृथ्वीवीरविक्रम शाहको मृत्यु भएपछि श्री ५ त्रिभुवनवीरविक्रम शाहको राज्यारोहण भएकोले श्री ५ पृथ्वीवीरविक्रम र श्री ५ त्रिभुवनको सालिकमा रहेको अभिलेखबाट यसमा मदत मिल्छ कि भनी त्यसमा विचार गरौँ ।

सर्वप्रथम भद्रकालीमुनि सिंहदरबार जाने बाटोमा रहेको श्री ५ पृथ्वीवीरविक्रम शाहको सालिकको अभिलेखको उतार दिइन्छ-

१. स्वस्ति श्रीगिरिराजचक्रचूडामणिरनारायणेत्यादि-
२. विविधविरुदावलिविराजमानमानोन्नतश्रीमन्महारा-
३. जाधिराजश्रीश्रीश्रीमहाराजपृथ्वीवीरविक्रमजङ्गबहा-
४. दुरशाहबहादुरशम्शेरजङ्गदेवानां सदा समर-
५. विजयिनाम
६. विक्रमसंवत् १९३२ श्रीशाके १७९७ श्रावणशुक्ल
७. सप्तमी श्रावण २५ रविवारको^१ जन्म
८. संवत् १९६८ शाके १८३३ पौषकृष्ण षष्ठी
९. मार्ग २५ गते रविवारमा^२ मुक्त
१०. संवत् १९८६ शाके १८५१ फागुण २० गते
११. सोमवार^३ शालीक स्थापना भएको
१२. हिज् म्याज्इस्टि महाराजा-धिराज्

शाके १७९७ वि.स १९३२ श्रावणशुक्ल
गते वार तिथि घडी पला नक्षत्र घडी पला
श्रावण २५ आदित्य मप्तमी ३३।१७ स्वाति ४९।५९

पात्रोवाट

शाके १८३३ वि.स १९६८ इ.स १९९९ पौषकृष्ण पूर्णान्तमानले
गते तारीख वार तिथि घडी पला दिनमान
मार्ग २५ डिसेम्बर १० आदित्य मप्तमी ३३।१० २५।४७

पात्रोवाट

पञ्चमी ३३ घडी १० पलाउग्रान्न षष्ठी, गति १२ यजेउग्रान्त ११ नाराख

शाके १८५१ वि.स १९८६ इ.स १९३० फाल्गुनशुक्ल
गते तारीख वार तिथि घडी पला
फाल्गुन २० माघ ३ माघ तृतीया ३७।५४

पात्रोवाट

१३. पृथ्वी वीर विक्रम् जङ्ग बहादुर
१४. शाह बहादुर शमशेर जङ्ग
१५. बर्न् ८ थ् अगस्ट् १८७५ ए.डी.
१६. डाइड् ११ थ् डिसेम्बर् १९११ ए.डी.
१७. स्ट्याच्यु अन्भेल्ड् अन्
१८. ३ र्ड् मार्च् १९३० ए.डी.

(वि.सं. २०२८ मा पढिएको यो अभिलेख वि.सं. २०६१ फाल्गुन २ गते र ३ गते रुजू गरी यहाँ दिइएको छ ।)

यतावाट श्री ५ पृथ्वीवीरविक्रम शाहको मृत्यु वि.सं. १९६८ मार्ग २५ गते भएको देखिन्छ ।

अब त्रिपुरेश्वरमा रहेको श्री ५ त्रिभुवनवीरविक्रम शाहको सालिकको अभिलेखको उतार दिइन्छ—

१. श्रीश्रीश्रीश्रीश्री
२. महाराजाधिराज त्रिभुवनवीरविक्रम शाहदेव ।
३. स्वस्ति श्रीगिरिराजचक्रचुडामणिरनारायणेत्यादिविविधविरुदावलि-
विराजमानमानोन्नत
४. ओजस्वीराजन्य, प्रोज्ज्वलनेपालतारा, अतुलज्योतिर्मयत्रिशक्तिपट्ट,
अतिप्रबलगोरखादक्षिणबाहुमहाधि-
५. पतिश्रीमन्महाराजाधिराजश्रीश्रीश्रीमहाराजत्रिभुवनवीरविक्रमजङ्गबहादुर -
शाहबहादुरशमशेरजङ्ग-
६. देवानाम् सदा समरविजयिनाम् ।

७. जन्म- सम्बत् १९६३ साल आषाढ १७ गते शुक्ला नवमी शनिवार^४ ।
८. सिंहासनारोहण- सम्बत् १९६८ साल मार्ग २६ गते सोमवार^५ ।
९. श्री ५ महाराजाधिराजको राज्यकालमा भएका शासनसम्बन्धी मुख्य-मुख्य कामहरु :-
१०. भरमुलुकमा दासत्वको प्रथा खारेज भएको; १९७१ सालको यूरोपको महा-
११. युद्धमा मित्र ब्रिटिश सरकारलाई मददत गर्न हाम्रो फौज हिन्दुस्थान गएको र मौसुफ सरकारको विजय प्राप्त
१२. भएपछि नेपाल फर्केको; यो फौजी मदतको कदरका निमित्त ब्रिटिश सरकारबाट जमिनको सट्टा वार्षिक दस
१३. लाखको उपहार आएको; सन् १९२३ मा ब्रिटिश सरकारसंग मित्रताको अहद भएको; फौजी हातहतियार गोली-
१४. गठ्ठा बनाउने कारखाना बनेको; बेलायतमा हाम्रो लिगेसन र नेपालमा ब्रिटिश लिगेसन स्थापित गराई मुलुकको
१५. पूर्ण स्वतंत्रताको परिचय र प्रचार भएको; देशदेशावरका राजा, सम्राट्, राष्ट्रपति र नेपाल सरकारको बीचमा
१६. तक्माको उपहारसहित परस्पर राजदूतहरु आउने पठाउने काम भै मित्रताको सम्बन्ध भएको सैनिक संस्था

वि.स. १९६३ आषाढशुक्ल
गते वार तिथि घडी पत्ता
आषाढ १७ शनिवार नवमी १० । २०

पात्रोवाट

वि.स. १९६८ पौषकृष्ण पूर्णान्तमाने
गते वार तिथि घडी पत्ता
मार्ग २६ सोम पछी ३० । ४९

पात्रोवाट

१७. र सैनिक द्रव्यकोष रहेको, १९९० सालको महाभूकम्पमा लिएको ऋण बत्तीस लाख माफी भै प्रजावर्गका उ-

१८. द्वार भएको; मुलुकमा शिक्षा शिल्प कलकारखानाको प्रचार गरी मुलुकको उन्नति बढाउने काम भएको; जंगी

१९. निजामती कर्मचारीहरूको निमित्त पेन्सन्को बन्दोबस्त भएको; १९९६ सालमा सुरु भएको विश्वव्यापी लडा-

२०. ईमा मित्र बृटिश सरकारको मददतका निमित्त हाम्रो फौज फेरि हिन्दुस्थान पठाउने काम भएको

(वि.सं. २०१३ मा काठमाडौँबाट इतिहासप्रकाशसङ्घद्वारा प्रकाशित नरहरिनाथको इतिहास-प्रकाश २ अङ्क ३ भागका ४६७-४६८ पृ., वि.सं. २०६१ फाल्गुन २ गते मूलमा रुजू गरी शुद्ध पाठ यहाँ दिइएको छ ।)

यताबाट श्री ५ त्रिभुवनवीरविक्रम शाहको राज्यारोहण वि.सं. १९६८ मार्ग २६ गते भएको देखिन्छ ।

यसरी वि.सं. १९६८ मार्ग २० गते श्री ५ त्रिभुवनको राज्यारोहण भयो भनी कुँवरकान्त चौधरीले लेखेको कुरा तथा वि.सं. १९६८ पौष २६ गते श्री ५ त्रिभुवनको राज्यारोहण भयो भनी रामस्वरूपप्रसाद बी.ए.ले लेखेको कुरा र महत्त्वपूर्ण केही तिथिमितिमा लेखिएको कुरा अशुद्ध ठहरिन आएका छन् । वि.सं. १९६८ पौषकृष्ण षष्ठीको रातमा श्री ५ पृथ्वीवीरविक्रमको मृत्यु भयो भनी नित्यराज पाण्डेले लेखेको कुरा ठीक ठहरिन आएको छ भने वि.सं. १९६८ पौषमा श्री ५ त्रिभुवनको राज्यारोहण भयो भनी अफ्ना बेगम शेखले लेखेको कुरा सौरमानको दृष्टिले बेठीक ठहरिए पनि चान्द्रमानको दृष्टिले ठीक ठहरिन आएको छ ।

कुण्डलीसङ्ग्रहमा यस्तो लेखिएको छ-

पृथ्वीवीरविक्रम साह

शाके १७९७ सौरमानेन श्रावणमासदिन २५ गते श्रावणशुक्ल सप्तमी आदित्यवार
दिनगतघटि १८।३ श्रीत्रैलोक्यविक्रम साह श्री ५ अहलिअहड माहिलामहारानीपुत्र
२ श्रीपृथ्वीवीरविक्रम साह श्रीरैद्वीरविक्रमसाहजन्म मिथुननवांश

६८ साल पौषवदि ५ आदित्य रात्री बा ११।१२ स्वर्गी

श्री ५ सर्कार

(शाके १७९७ सौरमाने)न श्रावणमासे दिन २५ गते श्रावणशुक्ल ॥
(सप्तमी स्वातिभु)क्त ३१।० आदित्यवासरे दिनगतघटि १८।४ गते
(तुलालग्ने मि)थुनाशके ॥ श्री ५ पृथ्वीवीरविक्रमसाहजन्म

(वि.सं. २०५५ मा काठमाडौँबाट संशोधन-मण्डलद्वारा प्रकाशित पूर्णिमा ९५
पूर्णाङ्कका १-३२ पृष्ठमा छापिएको दिनेशराज पन्तको कुण्डलीसङ्ग्रह भन्ने निबन्ध,
त्यस पूर्णाङ्कको १५ पृ.)

कुमारीचोक गोश्वारा तहवीलमा रहेको अभिलेखमा यस्तो लेखिएको छ—

१९६८ सालको श्री ५ महाराजाधिराज पृथ्वीवीरविक्रम शाहबहादुर
६८ मार्ग २५ गते रातको २॥ बजे स्वर्ग भैबक्सँदा कामकामलाई
भैगएको उर्दी— पूर्जाहरूको नक्कल किताब - १

(वि.सं. २०४५ मा काठमाडौँबाट राष्ट्रिय इतिहासनिर्देशनसमिति (नेपाल)द्वारा
प्रकाशित साफल्य अमात्यको स्रोतपुस्तिकामाला नं. १ को ६९ पृ.)

पिताजी प्रा. नयराज पन्त (वि.सं. १९७०-२०५९) का मातामह पं. भुवननाथ पाँडे
(वि.सं. १९२०-२०००) को हस्ताक्षरमा लेखिएको टिपोटमा यस्तो लेखिएको छ—

संवत् १९६३ आषाढशुक्लनवम्यां आषाढमासदिन १७ गते शनैश्चरवासरे
दिनगतघटी ९ पलेषु ३ श्रीत्रिभुवनवीरविक्रमसाहजन्म सू. २।१४।४५।४५
ल. ४।१।४०।१७

संवत् १९६८ पौषकृष्ण ६ तिथि मार्ग २६ गते सोमवार श्रीपृथ्वीवीरविक्रम
साह मुक्त भया, त्रिभुवनवीरविक्रम साह राजा भया.

पिताजीको निर्देशनअनुसार मेरो हस्ताक्षरमा भुवननाथ पाँडेको टिपोटको टिप्पणीको रूपमा यस्तो लेखिएको छ—

सालिकमा मार्ग २५ गते पौषकृष्ण षष्ठी रविवारमा मुक्त भया भनी लेखिएको छ ।

पञ्चाङ्गमा मार्ग २५ गते आदित्यवार पञ्चमी ३६।१० का दिन श्री ५ पृथ्वीवीरविक्रममृत्युः रात्रौ लेखिएको छ ।

यति कुरा विचार गर्दा वि.सं. १९६८ मार्ग २५ गते रातमा श्री ५ पृथ्वीवीरविक्रमको मृत्यु भएको र भोलिपल्ट मार्ग २६ गते श्री ५ त्रिभुवनको राज्यारोहण भएको बुझिन्छ ।

माथिका यी कुरावाट वि.सं. १९६८ मार्ग २५ गते आदित्यवार राति श्री ५ पृथ्वीवीरविक्रम शाहको मृत्यु भएको^१ र वि.सं. १९६८ मार्ग २६ गते सोमवार श्री ५ त्रिभुवनवीरविक्रम शाहको राज्यारोहण भएको^२ देखिन्छ । यसरी प्रामाणिक रूपमा श्री ५ त्रिभुवनको राज्यारोहणको मितिको निर्णय हुन गएको छ ।

^१ वि.सं. २०२८ मा प्रकाशित पूर्णिमा २५ पूर्णाङ्कका ३९-३० पृष्ठमा छापिएको नयराज पन्तको श्री ३ महाराज रणेंद्रदीपमिह भन्ने निबन्ध, त्यस पूर्णाङ्कका ४०, ४१ पृष्ठको बीचमा छापिएको श्री ३ रणेंद्रदीपमिहको काखमा यसैका श्री ५ पृथ्वीवीरविक्रम शाहको चित्रमा छापिएको परिचयवाक्य वि.सं. २०३३ मा काठमाडौँवाट श्री ५ को सरकार शिक्षामन्त्रालय पुरातत्त्वविभाग राष्ट्रिय अभिलेखालयद्वारा प्रकाशित शत्रुमान राजवंशीको ऐतिहासिक कुण्डलीको १९० पृ.

^२ श्री ५ पृथ्वीवीरविक्रम शाहको मृत्यु र श्री ५ त्रिभुवनवीरविक्रम शाहको राज्यारोहणको मितिको विषयमा धेरै पुस्तकमा अशुद्धि भेटिएका छन् । तीमध्ये केही नमूनाको रूपमा तल दिइन्छन्—

सम्बत १९६८ तत् १९१२ सालका पुष महिनामा श्री ५ महाराजाधिराज पृथ्वीवीरविक्रमशाहको स्वर्गारोहण भयो ।

वि.सं. २००७ मा बनारसवाट होमनाथ केदारनाथद्वारा प्रकाशित रामजी उपाध्यायको नेपालको इतिहास अर्थात् दिग्दर्शनको ३३१ पृ.

आखिर वि.सं. १९६८ पौष २६ गते रोज १ का राति जम्मा ३६ वर्ष ५ महीनाको उमेरमा श्री ५ महाराजाधिराज पृथ्वी वीर विक्रम शाहदेवको मृत्यु भयो । सोही दिन नावालक श्री ५ युवराजाधिराज त्रिभुवन वीर विक्रम शाहदेवलाई जम्मा ५ वर्ष ६ महीनाको उमेरमा श्री ५ महाराजाधिराज घोषित गरियो ।

वि.सं. २०४७ मा वाराणसीवाट परमवीरशमशेर ज.व.राणाद्वारा प्रकाशित पुरुषोत्तमशमशेर ज.व.राणाको श्री ३ हरूको नव्य वृत्तान्त २ भागको ९६ पृ., सोही पुस्तकको वि.सं. २०५९ मा काठमाडौँवाट विद्यार्थीपुस्तकभण्डारद्वारा प्रकाशित दोस्रो संस्करणका ११२-११३ पृ.

श्री ५ पृथ्वी वीर विक्रम शाह ...

स्वर्गारोहण : वि.सं. १९६८ मंसिर २५ (ई.सं. १९११ डिसेम्बर ११) ...

श्री ५ त्रिभुवन वीर विक्रम शाह देव ...

राज्यारोहण : वि.सं. १९६८ पुस २६ (ई.सं. १९११ डिसेम्बर ११)

वि.सं. २०५९ मा काठमाडौँ पोखरावाट कोमेलीप्रकाशनद्वारा प्रकाशित दिनेश राजभण्डारीको शाहवंशावलीका ३५, ३७ पृ.

श्री ५ पृथ्वीवीरविक्रम शाहको वि.सं. १९६८ साल मार्ग २५ (सन् १९११ डिसेम्बर १०) मा निधन भएपछि उनका एक मात्र ५ वर्षका नावालक छोरा श्री ५ युवराजाधिराज त्रिभुवनवाट राजगद्दी आरोहण भयो ।

वि.सं. २०५९ मा काठमाडौँवाट सरस्वती खनालद्वारा प्रकाशित रेवतीरमण खनालको नेपालको कानूनी इतिहासको रूपरेखाको ४३० पृ.

श्री ५ पृथ्वीवीरविक्रम शाह पनि मदिरापान गदां-गदै "जलग्रह" नामक विकराल रोगवाट ग्रस्त हुँदै आखिर वि.सं. १९६८ पुस २६ गते रोज १ का दिन मृत्यु भयो ।

वि.सं. २०३० मा काठमाडौँवाट विद्यार्थीपुस्तकभण्डारद्वारा प्रकाशित पुरुषोत्तमशमशेर ज.व.रा.को सम्झेंका र मुनेका कुराहरूको २२ पृ.

१९६८ मङ्सिर २६ गते: श्री ५ पृथ्वीवीरविक्रम शाहदेवको स्वर्गारोहण, श्री ५ त्रिभुवनको राज्यारोहण

वि.सं. २०३१ मा काठमाडौँवाट श्री ५ त्रिभुवनस्मारकमितिद्वारा प्रकाशित श्री ५ त्रिभुवनस्मारकमिति-स्वर्णजयन्तीस्मारिका २०३१ को १४४ पृष्ठमा छापिएको राष्ट्रपिता श्री ५ त्रिभुवनसम्बन्धी महत्वपूर्ण निर्णयमिति

पृथ्वीप्रतिष्ठानका पदाधिकारीहरू

१.	सम्माननीय श्रीमती कमल शाह	अध्यक्ष
२.	श्रीयदु भट्ट	उपाध्यक्ष
३.	प्रा. श्रीदिनेशराज पन्त	उपाध्यक्ष
४.	श्रीराममान प्रधान	महासचिव
५.	श्रीमती गीताकुमारी दाहाल	कोषाध्यक्ष
६.	सम्माननीय श्रीगणेशवज्र लामा	सदस्य
७.	सम्माननीय श्रीवीरेन्द्रबहादुर शाह	सदस्य
८.	श्रीरामचन्द्र न्यौपाने	सदस्य
९.	डा. श्रीरमेश न्यौपाने	सदस्य
१०.	श्रीविश्वनाथ रूपाखेती	सदस्य
११.	श्रीअरुण मल्ल	सदस्य
१२.	श्रीवीरेन्द्रराज दाहाल	सदस्य
१३.	श्रीप्रचण्ड मल्ल	सदस्य

